

גליון הלכתי - מעלות חן הפוסקים

מרכז גבוה להוראה ודיינות לשכת הפוסקים | מיסודו של רשכבה"ג מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א | ניסן תשפ"ג • גליון ז

מאת הרה"ג ר' משה ראזענבוים
רב ומו"ץ לשכת הפוסקים
טורנטו קנדה - ארה"ב

בית דין צדק הגדול לשכת הפוסקים
היכלי בתי הוראה המרכזי לשכת הפוסקים
ארץ ישראל

לשכת הפוסקים

לזכרו המהור של פוסק הדור מורא הגר"ש אלישיב זצוק"ל
מיסודו של רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א
ביתר עילית

דיני חודש ניסן

מעלתו של חודש ניסן

א. חודש ניסן היא חודש הראשון מחדשי השנה כמ"ש בתורה החודש הזה לכם ראשון הוא לכם לחדשי השנה. הגם שמנין השנים היא מתשרי, אבל מנין החדשים מתחיל מחודש ניסן. (והטעם הוא להראות שהיא ראשון לגאולתנו). ומניית החדשים מניסן נמנו כמ"ע במנין המצות.

ב. מעלת חודש ניסן משום שהיא החודש שיצאנו מגלות מצרים, וע"י הגאולה נתגלה הקב"ה השגחתו על בראיו ואותותיו ונפלאותיו ובמיוחד על כלל"י, וע"י הניסים והמכות הראה שיש שכר ועונש כמו שהכה לפרעה ולמצרים וגאל את ישראל.

ג. מזלו של חודש ניסן היא טלה, והיא ראש המזלות, ופרעה סמך על עצמו, כחו, ומזלו. פרעה סמך על מזלו של הטלה, כמו שאמר במכת חשך, אל תוסף ראות פני (שהיה מיד לפני ר"ח ניסן). ולזה הראה הקב"ה שהוא בעצמו המנהיג דוקא בחודש ניסן, וזהו שכתב וה"א בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד.

ד. מלבד מה שניסן היא חודש הגאולה כהנ"ל, היא גם כן החודש שהוקם המשכן לראשונה, ובכל יום מתחילת המשכן הקריבו הנשיאים קרבנותיהם, (כדיתבאר שעשו הנשיאים ליו"ט לעצמן, שמה"ט א"א בו תחנון), וכן ביהמ"ק שיבנה במהרה בימינו יהיה בחודש ניסן, כדאי' בניסן עתידים להיגאל.

ה. בתחילת החודש, מר"ח עד לפני פסח, יש מעלה מצד שהיא הכנה לגאולה, וכהו"א דיכול מראש חודש. ואפילו אחרי פסח יש מעליותא להחודש כהנ"ל שהיא חודש הגאולה, וחודש שהוקם המשכן. ומלבד זה מכיוון שיצא רוב החודש בקדושה ישנה ג"כ בדיני החודש, (ומה"ט כל דיני תחילת החודש שייכי ג"כ).

ו. הפליגו בעלי עבודה בכח החודש, חודש אשר ישועות בו מקיפות, חודש שניתן כח של התחדשות, חודש שכל יום ויום היא כר"ח, חודש שמורה איך שכל השפע תלוי בעבודה שלנו, חודש שמשריש אמונה ועוד עניינים חשובים ביותר.

ז. בפוסקים מובא מנהג למנוע מלאכול מצה הכשרה לקיים מצוותה בפסח (משומר, ואינו חמץ) מר"ח ניסן, כדי שתהא חביבה אכילת מצה בשעת מצוות. ובאגר"מ כ' שנהגו למנוע כבר שלושים לפני הפסח (כדין שואלין ודורשין ל'

יום), ויש בכלל שהקילו בזה (דהו"ל כחולק על דברי חכמים). אבל ביום י"ד עצמו אסור מדינא.

ח. מצה של חמץ, מצה שלא נעשית לשמה, או קניידל אינו בכלל המנהג.

ט. אין צורך להחמיר לקטנים במנהג זה.

לימוד הלכות פסח

י. תקנו חז"ל בזמן הבית מפני דיני הקרבנות השייכים לכל יו"ט במיוחד, ומשום שכל אחד היה לו חיוב להביא קרבנות כשעלה לרגל (עולת ראייה, שלמי שמחה, שלמי חגיגה), לכן התקינו שילמדו ברבים שלשים יום קודם החג דיני היו"ט, וקרבנותיהם, שלא ישכחו להכין בהמות הכשרים לקרבן כדיניהם.

יא. תקנה זו לא נתבטל אף לאחר שחרב ביהמ"ק, אף שאין לנו כל הקרבנות. ואפילו הכי צריכים ללמוד ההלכות לדעת עכ"פ המעשה אשר יעשו, ובפרט ביו"ט שיש להם הרבה פרטי דינים שאינם ידועים לכל. (ולפי"ז בשבועות שאין כ"כ פרטי דיני אין בו דין שלשים יום קודם החג).

יב. ומלבד זה (ללא קשר לתקנה של הקרבנות), תיקן משה שכל חכם העיר ידרוש לפני החג הבאה בענינו של יום, וגם ללמד ההלכות השייכים. (ומתקנה זו שבועות כן בכלל).

יג. נמצא שיש מחייב א' שידרוש החכם לפני יו"ט, (שיירי התקנה דקרבנות), וב' שילמדו ההלכות שלושים יום לפני החג, (תקנת משה בעצמו). ויתכן שממה שמצינו חובת בדיקה היוצא לשיירא שלושים יום לפני החג, וכן מה שמבואר השורף חמץ תוך ל' מקיים מצות תשביתו, מורה לנו שההכנה היא בלימוד ודאגה בצרכיה בפועל משום שנוהג דיניה כבר באותן הימים. [מטעם זה הוסיף המאירי, כל צרכי התעסקות צרכי החג ראוי להתחיל לדאוג משלושים יום לפני החג].

יד. ומפני כן בשבת שלפני פסח נהגו שהרב דורש מהלכות החג.

מעוות חייטים

טו. מכיוון שהוצאות החג עולים הרבה, נהגו (מדינא) לחלק לעניים לצורך הפסח כדין מס, או מדין צדקה, או מדין שמחת יו"ט או מדין הכשר לקיום חובת חירות בפסח. יש שנהגו לחלק מעות לקנות צרכי החג, ויש שנהגו לחלק אוכל מוכן שיוכלו לעשות האוכל בעצמן.

טז. כל שדר בעיר י"ב חודש נחשב כבני העיר שצריך לנדב

יכול לברך עליה. (ולא אמרינן שעברה החידוש בראייתו כבשאר ברכת הראייה).

✽ אבולות בחודש ניסן ✽

לא. אין מספידים את המת במשך כל החודש. אבל ת"ח בפניו מספידים (ואפילו בערב פסח).

לב. קל מלא רחמים שנוהגים לומר אחרי הלוויה, אין אומרים אותו בחודש ניסן. [מה שנוהגים לאמרו ביו"ט בשעת יזכור אינו בתורת הספד, אלא כתפילה עליהם].

לג. מה שנוהגים בשעת הלוויה לעשות סדר במעמדות, (מפסיקים שבע פעמים באמרם יושב בסתר), אין לעשותו בניסן, וגם אין לומר יושב בסתר אז.

לד. אין אומרים צידוק הדין (חלק מהלוויה שמצדיק יושר וצדקת דרכי השם), וגם קדיש המיוחד ללוויה, אין אומרים אותו בחודש ניסן.

לה. כל נהוגי שבעה נוהגים, אלא שכשמגיע היו"ט אם נמצא עוד בימי השבעה, היו"ט מפסיקו.

✽ שבת הגדול ✽

לו. שבת שלפני פסח נקראת שבת הגדול, משום הנס שאירע בו (נצטוינו לקחת שה ביום י' ניסן להכינו בביתו לקרבן פסח, ואותו היום היה שבת, ומפני שאמרו למצרים שישחטו ויהרגו השה שהיא אלוהיהם, והשאירו בשתיקה עושים זכר לנס), א"נ משום שכל הקהל מתקבצים לשמוע הלכות גדולות.

לז. כמו בארבע פרשיות יש שנהגו לומר יוצרות, כן בשבת הגדול. אלא שבפיוטים אלו מצינו תמצית סיכום מהרבה הלכות פסח והגעלה, ולכן נכון לכללו בענייני לימוד ההלכות ששייכי לחובת השבת. (ולכן אם חל ער"פ בשבת, יש שנהגו להקדים ולאמרו בשבת שלפניה).

לח. נוהגים שהרב דורש בענייני החג, ומלבד זה ידרוש בדיני פסח. [ואלו שמכניסים הקהל בהכנה להיו"ט מדרשה בענייני פלפול, היות שיש בזה עכ"פ מצד הכנה להיו"ט, ודאי שיש איזה קיום המנהג, אלא שידקדק מעצמו לקבוע אפשרות לבירור פרטי הדינים ג"כ].

לט. יש שנהגו לומר ההגדה מעבדים היינו עד לכפר על כל עוונותינו אחרי תפלת מנחה בשבת זו, (בזמן שהיו נוהגים לומר ברכי נפשי). וברמ"א שהמנהג היא לא רק לקטנים, ויש שאמרו עם משפחתם יחד, (והטעם בזה בכדי לסדר האמירה וכהכנה למצות סיפור). [משום שבשבת היה תחילת הגאולה והניסים, ומשום ששפע השבוע מהגאולה נובע מקדושת שבת שלפניה, וא"כ יש שייכות לליל הסדר].

מ. מוצאי שבת הגדול אחרי שמונ"ע, אין אומרים ויהי נועם ואתה קדוש כברגיל, (ואם לילה הראשון היא כליל שבת הרבה נוהגים לאמרו).

מא. ידקדק לנקות במיוחד בגדי שבת, כיס טלית שבת, ארון ביהכנ"ס שאינו מצוי שם בימי החול וכדו', מחשש חמץ במוצאי שבת.

עבור החלוקה. ויש פוסקים שכתבו אפילו הדריים בו רק שלשים יום חייבים. ונהגו שהדר בעיר אפילו פחות מכן, כשהוא על דעת להישאר בעיר גם הם נותנים, מכיוון שהיא כמס המוטל על כל העיר.

יז. אפילו ת"ח שפטורים ממס העיר, אבל בחיוב מעות חיטים חייבים.

יח. אין סכום מסוים על כל אחד ואחד, אלא כל אחד יתאמץ כפי יכולתו משתתף. ונכון לדייק שיכול לתת כסף מעשר, אפילו שהוא חובה.

יט. מחלקים לכל בני העיר, (וכהנ"ל) החיוב מעיקר הדין היא לאלו שגרים שם י"ב חודש, וי"א שלשים יום. ונהגו אפילו הנמצא שם בכוונה להישאר שם וצריך לחלוקה, נותנים לו עכ"פ מספיק לסעודות (כמו כל חיוב צדקה על העיר לדאוג שיהיה לו מזון חיותו).

✽ תפלות וקריאות החודש ✽

כ. אין אומרים תחנון בכל חודש ניסן, וגם א"א יהי רצון הנהוג אחרי קריאה"ת.

כא. אין אומרים אב הרחמים וצדקתך בשבתות של חודש ניסן, כבימים שאין אומרים בהם תחנון. (וי"א בשבת בימי ספירה אומרים).

כב. יש נוהגים ב"ג ימים הראשונים של חודש ניסן, אחרי תפלת שחרית, לקרוא פרשת הנשיאים שבפרשת נשא, כל יום הנשיא שלו. (משום שבר"ח הוקם המשכן, וי"ב נשיאים הקריבו קרבנם ב"ב ימים אח"כ, וכ"א עשהו יו"ט ביומו). וביום הי"ג גומרים עם קריאת בהעלותך, עד כן עשה את המנורה. ויש שפקפקו על המנהג מכיוון שאין ברכת התורה עליה אינו כקריאה מדינא. [ומה"ט עכ"פ יקראנה מחומש בלי ס"ת].

כג. ערב פסח מקדימים להתפלל, שצריך לגמור אכילת חמץ לפני ד' שעות. אין אומרים מזמור לתודה (משום חמץ שבלחמי תודה שאינו נאכל אחרי סוף זמן האכילה, ובזה יגרם לנותר), למנצח (אחרי אשרי), וקל ארך אפים (לפני קריאה"ת). [המשך דיניה יתבארו בגליון ח']

כד. אין מתענים בכל חודש ניסן, אפילו יום שמת בו אביו. אבל תענית חלום יכול, וכן תענית בכורים בער"פ.

כה. נהגו לברך ברכת האילנות כשרואה אילן מאכל שהתחיל להוציא פרח, בא"י אמ"ה שלא חיסר בעולמו כלום, וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם. הברכה נאמרה רק פעם אחד בשנה. (אפילו דרך חלון יכול לברך).

כו. במקומות בחו"ל שאינם מתחילים לפרוח עד אחרי ניסן, כשהגיע התקופה, גם אז יכול לברך (ובתנאי שהיא בתחילת תקופת הפריחה).

כז. גם נשים וקטנים בכלל החיוב ברכה.

כח. יכול לכתחילה לברך ברכה זו בשבת ויו"ט, (וידקדק שלא יבא לידי טלטול העץ או הסידור, וגם משום ממצוא חפצין אם הם האילנות שלו, ועפ"י סוד יש שנמנעו).

כט. נכון לזרז ולהקדים הברכה ככל שאפשר מדין זריזים מקדימים, ומשום שעיקר זמנו היא בתחילת הפריחה, וגם משום שעלול לשכוח.

ל. הרואה אילן וטעה ולא בירך עליה, גם כשיזכור אח"כ

להערות והארות או להירשם לקבל הגליון,

נא לשלוח LishkasHaposkim@Gmail.Com